

УЛУУС ТЫА ХАҢААЙЫСТЫБАТЫГАР ҮЛЭТИН ЭКОНОМИЧЕСКАЙ ЫРЫТЫЫ

(Бүтүүтэ. Итин 1 стр. көр).

тэрээни септөөбүн дакаастаата. Улуус итинэн бэйзбитин сибининьэ оротунан хааччынар кыахтаахпытын толору көрдөрдө. Онуоха аны бэйэ бурдугунан хааччынытын быһаарар наадата үөскүүр. Нэһилиэниэ ойо-санаата уһугунна, бэйэ дохуоттаныгар тардыһар буолла. Бу сырамык, баба санааны кэриннэримнэххэ.

Иккис өттүнэн, ити ылбыт табаарынай кредити графитын болдьобор тонуннэрнэх кэриннэрэхпитин умнар табыллыбат. Улууска бу сылга 8249038,3 солк. кэлэн туһаналлыбыттан бу сыл 10 ыйынан биэс аэс 4334690,8 солк. эбэтэр 47,5 % -нын эрэ тоннордубут. Онон бу дыалара эмиз олус набыллыгы тахсан ээр. Маны туһаннарар "Туймаада" ГУП ФАПК кэлин күүскэ ирдир буолан ээр. Бу өттүнэн нэһиликтэр баһылыктарын тыа хаһаайыстыбатыгар солбуйалаччылар эмиз эппиэттэрин үрдэттэх, ирдэбил күүһүрдүх тустаахтар. Ордук улахан бытарамыны Бахсы, Болтоно, Мугудуй нэһиликтэрэ уонна Чурапчы сэлэтиннэ таһаардылар.

Улуус тыатын хаһаайыстыбатын үлэһиттэрэ быйылгы профессиональной бырааһынныктарын сүөһүнү итин салаатыгар кээкэ ситиһилэрээх көрсөллөр. Ол кураук, сыл 10 ыйынан 6118,7 тонна үүт соботуопкаланна. Бу былырынныгы кэми кытта тэҥнээтэххэ, 2300,6 тоннаан элбэх. Агардас үүтүн 61 мол. 187 тыһ. солк. валовой дохуот ылыллына. Эмиз сыллаабы эти туттарыы былаанын толорор кыахтаныыт.

Сүөһү ахсаана, 1997 сыллаабы бу кэми кытта тэҥнээтэххэ, оччолорго 22223 ынах сүөһү, ол иһигэр 8144 ынар ынах баар эбит буоллар, 2001 сыл бу кэмгэр 27176 ынах сүөһүлээхпит, ол иһигэр 9788 ыанньыктаахпыт. Сылгы ахсаана 12122 тобого тинийдэ, бу 1997 сылтан 3851 тобонон элбэтэ. Сибининьэ ахсаана лаппа сабырылар. Бу сыл 10 ыйыгар 6381 тобо буолла, эбэтэр 1997 сылтан 5232 тобонон элбэх.

Сүөһү элбинэрэ элбэти эрэннэрэр. Дьон үтү-аһы туттараахха хирчыланын биллэ. Бу үлэ тэрээниин "Чурапчы" кооператив кыһа-хото тутта, үтү-эти туттарааччылары үлэтинэн итэбэттэ, нэһили-

эниэни дохуоттаата.

Дьону тоһо ыйырай, кулун ылыллыбыта интэриһиргэтэр буолуохтаах. 2000 сылга 8095 ыйырай, 4446 кулун ылыллыбыт буоллар, 2001 сылга 7517 ыйырай уонна 2923 кулун ылыллына. Кулун аччааһынны биричиинэтинэн ааһан ээр сыл сааһыгар биз кулуннааһына улаханнан быһаарыахха сөп.

Сүөһү итинин салгы сайыннарар сыалтан, туох-ханнык итиннэ, искусствоннай сизмэлээһинигэ күүскэ кириэххэ наады. Улууска кылаастаах оуустар суохтар. Иккиннин, сайылыктааһынны киллэрэр кэм кэллэ. Ынах сүөһүнү боһуолэктэргэ аһара кииннээһин туалаһыры эйгэ санитарнай-экологическай туругун улаханник моһотто. Онон электро-уот линията тинийэр сайылыктарыгар эргиллэн, олору туһанары уонна бырадыллар турукка кирибит кырымы улаастаахтарга типовой дааха онгостон сайылыктааһыны быһаарыахха. Сайылыкка тахсар дьонго, хаһаайыстыбаларга кредити бизринини олохтооха. Сайылык уонна тулатынаабы аар тайдабыт бизэрэ быһааһын эргиччи туһанар кыахпытын мүнү тутумуобут.

Итинни чингэтэн эттэххэ, быйыл оттоох-мастаах, олгом сир астаах, бары өттүнэн дэгиттэр быһааһаах сайын ааста. Тыаттан отон 30, моонньобон 40, дьэдьэн 5 тонна хомулунна. Улуус үрдүнэн 57 тонна собо балыгы ылыллыт. Бу барыта тыа сириин иала дохуоттаах буолуутугар улахан оруолланна.

Кэлин сылларга соботуопка политика-та күүскэ барарын оннообор олоһорбут ойдоотулэр. Уопсайынан, тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыга СР Правительствотан, Президентит М.Е.Николаев кэли сылларга элбэх оруттээх үлэни ытталлар. Элбэхтэн бири холобур: агардас биһиги улууска 25 мол. солк. кредит кэлэн тыа хаһаайыстыбатын бородууксууатын оңорооччуларга быһаччы үлэһилинни, былырын-быйыл 100 устуука ЛТЗ-ЕЗ трактор, 75 китайскай мини-трактор кэлилэр.

Дьэ, манньк ойбулү, көмөнү таба туһаннаахха.

Н.Г.МИХАЙЛОВ,
тыа хаһаайыстыбатын
управлениетын кылаабынай
экономич.

ҮТӨ ҮГЭНИ САЛҔААЧЧЫ

Кэлэр сылга 70 сылын бэлэтиэхтээх, улуус бастаагы механизатордарын кыһата — Чурапчытаагы МТС билигин история кэрэһитэ...

Тэрилтэ реформа сылларыгар эстэр турукка кириэн баран, өрүүнүн, бу сана үүмүт үйэс иккис тыһын ылан, "Чурапчы" МТС МУП дьон, кэм ирдэбиллэн, сака аатынан регистрацияланан, бүгүн эмиз баар.

Билигин 67 үлэһиттээх 4 сүрүн отделга түмүллэн үлэлиир. Үлэ хайыскалары манньктар: тизир-таһар; сир кытта үлэ; бурдугу астыыр; техника өрөмүөнүн дьарыктанар; итинни бизрэр; маһы таһастыыр. Онон үлэ кизн өрүттээх.

СР Правительстваатын 2001 сыл тохсунуу 27 күнүнээри 106 №-дээх дьаһалынан тизир-таһар үлэни сүрүн хайыска онорон, сылга 60 тыһ. тонна таһааһы таһарга соруудааһан, быйыл тэрилтээ 8 КамАЗ автомашына бэрлииттэ. Ол эбэтэр бу отдел улаатан, улуус бюджетнай тэрилтэлэрин өттүгүнэн эрэ буолбакка, улууска кэлэр туох баар таһааһы таһааһы сэрэ, онуоха сыһааннаах нэһилиэниэс оңоһулар араас суол өнөкү онорууну бүтүннүү ылыахтаах.

Бу сүрүн соругу толоруута бэйэбит өттүбүттэн 7 улахан автомашыны өрөмүөннэтибит. Онон автопарк техниката 100% сүүрэр кыахтаах буоларын

ситистибит. Агардас быйылгы сыл 9 ыйынан 16153,4 тонна таһааһы тастыбит. Маныаха Өлүөнэ — Туора Күөл уу ситинин тардыыга, сака таас балыһа уонна институт үөрэтэр корпусуларын тутууларыгар матырыйааллары, араас оборудованиелары таһааһы ситиһилээхтик кытынныбыт. Иккис улахан үлэбит — сир кытта үлэ. Быйылгы көрдөрүүбүт сэмэй. Ол эбэтэр туорахтаах культуралары 373 гектарга ыспыттыттан, курааннаан 83 гектарын ақталатан, 290 гектары хомуйдубут. Валовой уонан 156 тонна бурдук ылыллына. Эһилигиз анаан 550 гектар бааһына сириин онорон сытыарабыт, 15 км улуннаах сака күрүүнү туттубут.

Бири сүрүк хайыскабытынан бэйэ бурдугун астаан нэһилиэниэ туһатыгар бизрини буолар. Манан переработка отдела дьарыктанар. Сака отделга мизлигэс таһыллан туруорулунна. Барыта 20 тонна бурдук мизлилиннэ. Бу өссө элбэх буолуобун, бурдугу куурдар тэрил туруохтаах мизстэтин бэдэрээттигэр кэлбэккэлэр, бэйэ күүһүнэн оноромут бириэмэни сүүйгүрдүбүт. Сыл бүтүөр дьэри 60 тонна бурдугу мизлиэр былааннаахпыт. Отдел бурдугу мизлиэр эрэ буолбакка, кииниктин ол бурдугунан килиэби, атын да макароннай оңоһуктары онорон нэһилиэниэс атылыахтаах. Производство кэнири-

нэн, экин иккис мизлигэс туруорарга үлэлээбит.

Өрөмүөнүүр мастарыскай. Бу тэрилтэ бэйэтин техникатын эрэ өрөмүөнүүрүнэн мунурдаммакка, улууска баар тыа-хаһаайыстыбаннай техникалары өрөмүөнүүр хайыскалаах өнөкү онорор улахан отделбит. Билиннэти салаата өттүттэн ирдэнэр базаны тэринни кыалла илик. Мастарыскай топливной аппаратураны оноруу, иһэрдии курдук о. д. а. үлэлэри эмиз толорор.

Көмө производстволарыт. Ол объектарга итинни бизрэр, атылыыр, маһы таһастыыр, олору тэңэ бэйэ территориятын объектарын туругун, харабылааһыны көрөр. Быйыл 4 котелу барытын саналыы уларытыбыт, 600 кубометр маһы таһастаатыбыт, пилораманы онордубут, объектары чөлүгэр түһэригэр үлэлэстибит.

Итинэн тэрилтээ үлэ онорон таһаарыта улаатта. Ол курдук, аспыт сылы кытта тэңнээтэххэ, өрөмүөнүүр мастарыскай онорон таһаарыта 235, автопарк 473, көмө производ-

ство 164, сир кытта үлэ 139 % үүнүүлээхтэр. Атыннык эттэххэ, 2000 сылга барыта 1639 тыһ. солк. үлэ оңоһуллубут буоллар, быйыл ити көрдөрүү 6252,1 тыһ. солк. тиздиллиннэ, эбэтэр онорон таһаарыы уопсай кэмэйэ 4 төгүл кэриэс улаатта. Манна өссө бири сыппараны тэнилиир буоллаахха, холобур, былырын тэрилтэ 33 үлэһиттээх буоллааһына, быйыл 67 үлэһиттээх. Бу бири өттүнэн тэрилтэ үлэ мизстэтин таһаарыыны кэңэллэтин, кыаһырытын, олоххо мизстэтин турууларын кэрэһилиир.

Түмүкүлэр, тыа хаһаайыстыбатын ситимигэр кириэр хааччылар, өнөкү онорор тэрилтэ административтин, профкомон ааттыттан профессиональной бырааһынныктынан ытыктабыллаах ветеранарытын, "Чурапчы" МТС ГУП коллективин, бары тыа хаһаайыстыбатыгар сыһааннаах үлэһиттэри, тэрилтэлэри итиник, истинник ээрдэллэбит, үлэс дьаныардаах буолууну, дьэ кэргэттэ-тигиттэр дьолу-соргуну баһарабыт!

Н.В.ОКОНЕШНИКОВ,
"Чурапчы" МТС МУП
директора.

Быйыл Дьакуускайга ытыллыбыт республика-таабы "Сака сириин табаардара — 2001" быыстапка-дьаарбанкага Чурапчы улуула үлүс төгүлүн ситиһилээхтик кытынна. Бастаабыт дьэ кэргэн, бааһынай хаһаайыстыбалар, предпринимателлэр анал Дипломнарынан уонна кыһыл, үрүк көмүс медалларынан наһарааланнылар.

Оттон "Чурапчы" ТХПК бу улахан дьаһалга кыттан бородууксууларга 2 кыһыл, 1 үрүк көмүс медалларынан бэлэстэммитэ, эмиз быйыл кооператив Москвага буолбут Бүтүн Россиятаабы VI-с "Регионы России-2001" быыстапка-дьаарбанка кыһылыаһынан буолла, Сеулга (Собуруу Корея) быыстапка-дьаарбанка кыттылааһы, оттон быйыл күһүн Москвага буолан аспыт Бүтүн Россиятаабы агропромышленной быыстапка-дьаарбанкага кыттан кыһыл көмүс медалы ылла, "100 лучш. товаров России" лауреата.

Итинник үлүс табаары онорооччулара тас рынокка күрээһини түлүбүр бородууксууларынан хаччы да үгүстэргэ үтүө холобур көрдөрүлөр.

Хаартыска: "Чурапчы" кооператив бири кизн туттар бастын үлэлээх Е.И. Васильева технологията, Д.Д. Ноев салайааччылаах эти переработкалыр заводун үлэһит уолаппара: М.М. Игнатьев, С.С. Полов, Ф.В. Местников.

СОЦИАЛЬНАЙ САКААС: ОЛОХ ТАҢЫМА ...

Төлөй нэһилиэгэ улуус түһэрбит социальнай сакааһын толорууга быйыл куһағана суох түмүктэрдээх. Ол курдук, үтү туттарыы былаана 141,2 % туолан иһэр. Ити ааспыт сыл туһааннаах кэминээбэр 51 тоннаан элбэх. Эти туттарыы эмиз туолар кыахтанна.

Чааһынайдартан В.М. Захаров 14, С.Е.Сивцев 6,3, З.В.Смирников 6,2, А.И. Толстоухова 7,2 тонна үтү туттардылар. Манан бири ыл, дьэ кэргэн сылга оротунан онорон таһаарыытын, айылба быһаантан хомуйбуугун билэр сыалтан, аһаах ыл дохуотун аахтаран көрдүбүт. Онуоха, холобур, В.М.Захаровтаах көрдөрүүлэрэ 145 тыһ. солк., С.Е.Сивцевтээх 134 тыһ. солк. табыста. Онон көрдөххө, СР Президентэ М.Е.Николаев дьэ кэргэн бэйэтин хааччынан олоһоругар тыа сириин ыла сыллаабы дохуота оротунан 100 тыһ. солк. тахсыахтаах олоххо кириэн сөп эбит.

Сүөһүнү кыстыкка тоһойу аһылыктаах киллэрдит. Нэһилиэк үрдүнэн 1350 тонна оттонубут, былаамыт 1100 тонна этэ. Онон сүөһүнү, сылыны ахсаан өттүнэн элбэтигэр интэриэс улахан. Ону сэрэ элбэх сүөһүлээх-аастаах, бааһынай кэргэннэн, олохтоохтук дьаһанан олорор хаһаайыстыбаларга кредити туһаннары кэниир. Холобур, улус дьаһалтатын анал комиссиятын биһиги нэһилиэк-тэн тус сыаллаах кредит көрүлүбүт "Олокоос" бааһынай хаһаайыстыбата (салайааччы В.В.Смирников) 50 төбө племенной ыанньык сүөһүнү уонна "Азаана" бааһынай хаһаайыстыбата (Е.Е.Адамов) эмиз 50 ыччат сүөһүнү атылаһаннар үт уонна эт хайыскатын салгы үлэһитлэрэ былааннааһа. Бу сөптөөх дьаһал дьон сыаналыыт. Нэһилиэк дьаһалтатын өттүттэн бу икки хаһаайыстыбабытыгар ходо уонна бааһына сириин экин көрөр соруктаах үлэлээбит.

Нэһилиэккэ барыта 645 гектар бааһыналаахпыт. Билинни туругунан бу

бааһыналар сүрүннээн хаһаайыннанылар. Ол иһигэр 410 гектар бааһына "Чурапчы" МТС МУП арендаһан үлэлиир. Онон уратыларын чааһынай уонна бааһынай хаһаайыстыбаларыгар бизрэн туһанарабыт. Бааһыналары күрүлээһингэ кэлин икки сылга балакка үлэ барды. Кэлэр сылы быһытыгар анаан 205 гектар бааһына сирэ арданна уонна күһүмү хорууу ытылына.

Бу күннэргэ нэһилиэк уопсай мунньаһынан 2001-2005 сс. нэһилиэк социальнай-экономическай сайдыытын программатын ылыныбыт, чочуйдубут. Ынах, сылгы ахсаанын лаппа улаатыннарар соругу туруордубут. Оннук кыахтар бааллар.

Социальнай хайыскалаах улахан тутуулаахпыт. Ол 120 мизстэлээх таас оскуола тутуутугар нэһилиэккэ баар хаһаайыстыбалар көмөлөрө былааннааһа. Оттон сүрүн бэдэрээччи "Чурапчы рострой" АО оруола мизна биллэр-көстөр оруолу ылар саарбахтаммат. Аны "Азаани" бааһынай хаһаайыстыба быйыл оһону эт-хаан өттүнэн чэбдигирдингэ, чөлүгэр түһэригэр анаан эспериментальнай киини татан олоххо киллэрибэ. Е.Е. Адамов салайар бу хаһаайыстыбата бу бири эрэ үтүө дьаһалата буолбатах. Республика сааламмыт уонна салгы ытыллар "үтүө дьаһала" хамсааһынна киллэрибүт тус кылаата улахан.

Дьэ, итинник үлэни-хамсы уонна республикага, улууска ытыллар дьаһалларга сэрэхтик кытта олорор бүгүн Төлөй нэһилиэгэ.

Нэһилиэк дьаһалтатын уонна табаары, бородууксуулары онорон таһаарааччыларын аатарыттан улус тыатын сириин бары үлэһиттэрин, хааччылар, соботуопкалыыр тэрилтэлэрин профессиональной бырааһынныктынан ээрдэллэбит!

И.АММОСОВ,
нэһилиэк баһылыгы,
СР тыатын
хаһаайыстыбатын
үтүөлээх үлэһитэ.

Егер МАКАРОВ,
коғу кеңсрудлут
кытмылбаса.

Көһөрүллүгү түгүлүн эмблея с
рулуна. Билигип бу алдырхал
кыттымлаахтаригар, кыратык
буоллар, болбоңто уруулма
Онон мин көпмү биір баянруу
ка токтуктулун баарарың, ол
индир олоор дималаригар көп
талмай форманы ыңтар түгүл
Мамна дедетан аттакка, сар
каниттан олох кемпүт сийлар
гар төрөбүт эдир дим
карапалыттарарар госуд

